

ELLI LEHIKONEN

Luonnon, uskon ja eron voima

Lisääntymisen luvat Pauliina Rauhalan Taivaslaulussa (2013)

1 Taivaslaulun *Vilja vatsansa vankina*

Olen vatsani vanki enkä pysty suunnittelemaan elämää yhdeksää kuukautta edemmäs. Ainoa kalenterini on kuukautiskierto.

Näin kuvailee elämäänsä Pauliina Rauhalan esikoisromaanin *Taivaslaulu* (2013, myöhemmin T, sitaatti T 38) päähenkilö Vilja. Jatkuva ajanhallinnan ja tulevaisuudensuunnitelmiin sitominen kuukautiskiertoon kuulostaa erikoiselta ja hätkähdyttävältäkin, varsinkin kun kyseessä on 2000-luvun Suomeen sijoittuva realistinen romaani. *Taivaslaulun* Viljalle kuukausittainen sykli elämän aikatauluttajana on kuitenkin arkista ja totta. Romaanissa seurataan nuorta vanhoillislestadiolaista avioparia, Viljaa ja Aleksia. Heidän seksielämässä ja mukautumisensa uskonnon asettamaan ehkäisykieltoon aiheuttavat tilanteen, jossa Vilja on jatkuvasti raskaana. Artikkelissani tarkastelen Viljan tilannetta kontekstissaan poikkeuksellisena kertomuksena ihmisen lisääntymisestä.

Taivaslaulu on kiitetty ja palkittu romaani, joka on myös dramatisoitu näytelmäksi (näytelmästä ks. Wallenius-Korkalo 2018, 42–43). Se kuvaa elämää yhteisössä, jossa tiukkojen sääntöjen ehdoton noudattaminen on itsestäänselvyys. Romaani suhtautuu ehkäisykieltoon hyvin kriittisesti. *Taivaslaulu* on herättänyt keskustelua vanhoillislestadiolaisen yhteisön ehkäisykiellosta ja teoksen osallistuminen julkiseen keskusteluun yhteisön valtasuhteista on huomioitu myös kirjallisuudentutkimuksessa (Koho 2016, 196–199). Tässä artikkelissa perustelen näkemystäni, että romaanin voi lukea kuvauksena uskonnon ja lisääntymisen ikeessä elävien ihmisten elämästä myös kiinnittymättä ensisijaisesti juuri vanhoillislestadiolaisuuden kontekstiin. Vaikka teos on uskonnon rajaamasta elämästä kertova romaani, se on yhtä lailla luettavissa kertomuksena ”luonnon” rajaamasta elämästä. ”Luonnolla” viittaaan ihmistä ympäröivään ja samalla ihmisyyden sisällyttävään

konseptiin.¹ Esitän, että yksinomaan vanhoillislestadiolaisuuteen liitetyn kehikon valossa luettuna *Taivaslaulusta* saattaa jäädä huomaamatta luontoon ja sukupuolieroon kiinnittyviä seikkoja, jotka kannattelevat romaanin esittämää ehkäisykiellon kritiikkiä.

Lähestyn *Taivaslaulua* lisääntymisprosessia käsittelevänä romaanina. Vilja ja Aleksi ovat yhteisössään rimpuilevia, uskontonsa suhteen sekä nöyrän mukautumisen että omaehtoisen toiminnan kaipuun sävyttämiä ihmisiä. Romaani on kertomus kahdesta toisiaan rakastavasta ihmisestä yhteisen asian äärellä. Erityisesti siinä kuvataan heitä yhteisessä kamppailussa lävistävää eroa. Viljan ja Aleksin perhe-elämä on levollista, juurevaa yhdessäoloa, jossa lisääntymispaineet ovat jatkuvasti läsnä. Romaanin loppuvaiheeseen sijoituvassa käännekohtassa vakavasti ahdistunut Vilja on psykiatrisessa osastohoidossa ja Viljan tietämättä Aleksi päätyy uskonyhteisössä tuomittavaan sterilisaatioon. Sterilisaatio on onnellinen loppuratkaisu, sillä *Taivaslaulussa* onnea on pako luonnontilasta. Romaani keskittyy ajanjaksoon, jossa Vilja käy läpi viidennen ja kuudennen lapsensa odotus- ja vauva-aikaa. Siinä poreilee hiljalleen voimistuva paine, joka purkautuu jatkuvan lisääntymisen ehdottomuuteen. Juoni kulkee vaikeuksista valoon, kuten tunteiden tiloja teoksessa tutkinut Satu Koho (2016, 199–200) esittää. *Taivaslaulu* on kertomus vähitellen lisääntyvistä ja lopulta ylitsevuotavasta ahdistuksesta, johon viime tingassa löytyykin ratkaisu.

Teoreettisena taustana artikkelissani toimivat feministiset keskustelut sukupuolierosta, lisääntymisestä ja ihmisyydestä. 'Eron' ja erityisesti sukupuolieron käsitettä on feministisessä tutkimuksessa lähestytty monenlaisista perspektiiveistä. Lähtökohtanani on huomioida eron käsitteen kahtalaisuus. Viitataan *erolla* sekä sukupuolieroon että läntisen ajattelutradition perustana toimivaan kahtiajakoon (ks. esim. Rojola 1996, 159–165; Latour 1991/2006, 154–156; 220–221; ks. myös Lloyd 1984/2000). Tarkastelen, miten kysymys erosta kietoutuu lisääntymisprosessiin.

Lea Rojola (1996, 159) on todennut eron ”implisiittisesti feministisen ajattelun perustaksi”. Tieteellisen keskustelun pitkään jatkuneet jännitteet ovat liittyneet sukupuolieron määrittelyyn, heteroseksuaalisuuden oletukseen ja tasa-arvopolitiikan mahdollisuuksiin (ks. esim. Koivunen–Liljeström 1996, 11–12, 26.) Claire Colebrookin (1997) esittämään kysymykseen sukupuolieron ongelmallisuudesta on vastattu varioivista näkökulmista. Antropologit Susan Sperling ja Yewoubdar Beyene (1997, 137–141) vaativat lisääntymisen tutkimukselta eri perspektiivien – biologiaan palautuvien, kulttuuriset seikat huomiotta jättävien sekä kulttuuriteoreettisten, ruumiillisuuden olennaisuuden kieltävien – yhdistämistä. Heidän mukaansa nämä toisistaan eroavat näkökulmat ”eivät missään ole

1 Historiallinen luontokäsitys viittaa ajattomaan, totaaliseen ja ulkopuoliseen transsendenssiin, jonka varassa – ja jota vastassa – ihminen on. Luonto voidaan nähdä myös ihmisen sisällä sijaitsevaksi, laajemmin kehystetystä luontokäsityksestä muotoutuvaksi toiminnaksi. (Haila–Lähde 2003, 14–17.) Rosi Braidotti (2010, 207) kuvaa perinnettä mieltää ”luonto” konseptina, joka voidaan jakaa materiaalisuuteen ja diskursseihin niin, että ensin mainittu on aina ”toiseksi parasta”. Feministisessä tutkimustraditiossa *luonnollisuus* on usein nähty kritisoinnin kohteeksi, essentialisoivaksi oletukseksi, joka esitetään todisteena sukupuolitetun vallankäytön perustavanlaatuisuudesta. Toisaalta *luontoa* on käsitelty naisten tapaan sorron kohteena, ja joissakin suuntauksissa sorretun sukupuolen liittolaisena ja kiinnekohtana.

niin tiukasti erillään kuin ihmisen lisääntymisen tutkimuksessa.” Donna Harawayn (2003 [1985]) muotoileman jaottelun mukaan feministinen keskustelu reproduktiosta on ollut jaettavissa seksuaalisuuteen, ruumiiseen ja äitiyteen sekä luokkaan ja työnjakoon kiinnittyneisiin suuntauksiin.² *Reproduktiolla* viitataan uusintamiseen monissa eri konteksteissa. Tässä yhteydessä käytän siitä jatkossa ilmausta *lisääntyminen*.³

Uudemmassa feministisessä tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota erityisesti poststrukturalististen ja materiaalisten perspektiivien välillä vallitsevaan ristivetoon. Materiaalisuuden vakavasti ottaminen voi olla riski feministiselle luennalle, sillä historialliset käsitykset tietynlaisista ruumiista hierarkkisesti alemmina aiheuttavat epämukavaa hankausta. (Alaimo–Hekman 2008, 4; Rojola 2012, 258–260; ks. myös Honkela–Irni 2014, 392). Eri perspektiivien yhdistämisen ongelmakohtaksi ovat muodostuneet näkemuserot materiaalisuuden ja diskursiivisuuden yhteen nivomisen mahdollisuuksista. Luen *Taivaslaulua* tätä taustaa vasten.

Polarisoituneistakin asetelmista huolimatta feministisiä lisääntymiskeskusteluja yhdistävät kysymykset itsemääräämisoikeuksista ja lisääntymisvapaudesta (Haraway 2016, 6). Lisääntymiseen liittyvä itsemääräämisoikeus on ollut tärkeä kysymys jo ennen asioiden ja ajattelutapojen otsikoimista feminismiksi. Esimerkiksi Mary Wollstonecraft pohtii lisääntymisen ja itsemääräämisoikeuden suhdetta vuonna 1792 julkaistussa teoksessaan *Naisten oikeuksien puolustus*. Lisääntyminen on feminismeille jälleen kerran ajankohtainen kysymys teknologisen kehityksen, lisääntymisoikeuksien epätasa-arvoisen jakautumisen ja planeetan kantokyvyn myötä (Haraway 2016, 102; Irni–Meskus–Oikkonen 2014, 21; Storm 2017, 140–142).

Taivaslaulussa on kyse sekä valtajärjestelmästä että ihmislajista. Uskonnon, luonnon ja sukupuolieron suhde sisältää romaanissa kitkaisia kausaliteetteja. *Taivaslaulu* toimii ehkäisykiellon kritiikkinä osin siksi, että siinä uskonto ja luonto rinnastetaan jatkuvasti. Perustelen rinnastamista seuraavasti: Ensinnäkin uskonto ja luonto ovat humanistisen ajattelun perinteessä jaoteltavissa ihmisen tekemäksi diskursiiviseksi järjestelmäksi sekä ihmisen ylittäväksi materiaaliseksi totaliteetiksi. Toiseksi uskonto muotoutuu *Taivaslaulussa* ihmisen ylittäväksi voimaksi, joka rinnastuu perinteiseen luontokäsitykseen. Erottelulla merkityksiä rakentava episteemi erottaa luonnon ja materian kulttuurisista diskursseista ja asettaa luonnon ja kulttuurin sukupuolitettuun hierarkiaan.

Feministinen tutkimus on osoittanut yhteyttä sukupuolieron ja ihmiskäsityksen välillä. Sukupuolen ja ihmisyyden kytkös on eron palautuvassa länsimaisessa, humanistisessa ajattelutraditiossa usein pohdintaa naisen ihmisyydestä. Sukupuolitettua hierarkiaa on perusteltu nojaamalla biologisiksi määriteltyihin seikkoihin, sillä näennäisen universaali käsitys ihmisestä on kiinnittynyt sukupuolettomaan yksilöyteen. (Haraway 2008, 9–17;

2 Polarisaatio on lisääntymistä tarkastelevassa tutkimuksessa monilla aloilla käsitykseni mukaan kaivannut, mutta aiheen luonteen vuoksi lisääntyminen lienee aivan eri rekisterin kysymys vaikkapa lääketieteen, juridiikan, väestötieteen tai taiteentutkimuksen konteksteissa.

3 Nähdäkseni on pohdittava, missä yhteydessä tulee suomentaa sana *reproduction* sanaksi *lisääntyminen*, missä yhteydessä sanaksi *reproduktio*. Palaan tähän problematiikkaan myöhemmin.

Koivunen–Liljeström 1996, 11.)⁴ Tämä asetelma on historiallisesti muovannut feministisen lisääntymiskeskustelun emansipatorisuutta, sillä esimerkiksi tiineenä oleva nisäkäs (ihminen) ei hankauksitta asetu humanistisen ihmiskäsityksen historialliseen kategoriin. Ajankohtaiset feministiset keskustelut mylläävätkin emansipatorista perinnettä asettamalla uudella tavalla tarkkailtavaksi ihmisyiden käsitteen lisäksi kysymyksen feministimin ja humanismin suhteesta (Haraway 2016, 6–13, 132; Colebrook 2017, 7–9; Braidotti 2017, 21–23). Rosi Braidottin (2017, 21) kiteytyksen mukaan feminismi ei ole humanismia. Toteamus vaikuttaa kummalliselta peilautuessaan feminismin historiaan emansipatorisena kamppailuna, joka mieltynee perinteiseksi humanistiseksi toiminnaksi. Feminististä ajattelua luonnehtii kuitenkin irtaantuminen modernista, humanistisesta ajattelusta. Ihmisyiden ja sukupuolen, lajin ja materian sekä vallankäytön ja mahdollisten tulevaisuuksien vyyhti kytkeytyy näkemyksiin, joiden mukaan humanistinen projekti on tullut tiensä päähän.⁵

Taivaslaulu on romaani, joka tekee harvinaisella tavalla näkyväksi ongelmia materiaalisuuden ja poliittisuuden yhtäaikaisessa tarkastelussa feministisesti orientoituneessa tutkimuksessa. Tarkastelen, miten romaani käsittelee lisääntymisen, sukupuolieron, luonnon ja uskonnon suhdetta. Ensin pohdin Viljan ja Aleksin mahdollisuuksia hallita lisääntymistään. Sitten osoitan, miten heidän poikkeuksellisuutensa vaikuttaa romaaniin ehkäisykiellon kritiikkinä. Lopuksi tarkkailen uskonno(llisuude)n ja luonno(llisuude)n rinnastumisen vaikutusta.

2 Kaunein läheisyys on kipein pelko

Taivaslaulun maailmassa kaikki on lisääntymiselle alisteista. Jos uusia lapsia syntyy, heitä syntyy. Mahdollisuudet lisääntymisen hallinnointiin muotoillaan näin: ”Ei voi tulla kysymykseen kalenterin seuraaminen, ei edes yhteisestä sopimuksesta erillään oleminen” (T 44). Tilanne on selkeä. Jatkuvan lisääntymisen vaihtoehdot saattavat olla faktuaalisesti olemassa olevia asioita, mutta ne eivät ”voi tulla kysymykseen”. On vain yritettävä selvitä, sillä muuta mahdollisuutta ei ole kuin pyristellä lisääntyvää lajia rajaavien ehtojen kahleissa. Lisääntymistä kuvataan korostuneen heteronormatiivisena. Ihmisen lisääntymisprosessi on aina ollut ja tulee mitä luultavimmin olemaan jatkuvassa liikkeessä, mutta tämä ei tunnu yltävän *Taivaslaulun* todellisuuteen. Siellä ihmiset lisääntyvät vain heteroavioliitoissa, ja tällaisen lisääntymisen pakkoa kukaan ei voi ylittää.

4 Simone de Beauvoir'n (2009 [1949], 41–43) kiteytyksen mukaan ihmisyiden normi on miehinen ja naiseus vertautuu normiin ”toisena” ja vasta se määrittää sukupuolen. Ajatusta on kritisoitu kaksinaisuuden pönkittämisestä, mutta mielestäni havainto kuitenkin on olennainen feministisen ajattelun lähtökohta.

5 Uudet keskustelunavaukset tai erilaiset käänneet eivät välttämättä tuo tutkimuskentälle mitään ennenkuulumatonta, eikä kysymystenasettelujen liikahtuksia tule nähdä kronologisina kehityskertomuksina, sillä kyse on myös jatkuvuudesta (ks. esim. Braidotti 2017, 28; Liljeström 2012; Hemmings 2011). Ihmisyys on aina ollut ja tulee olemaan huokoista ja määritetty erilaisten historiallisten ja materiaalien reunaehtojen mukaisesti (Haraway 2008; ks. myös Colebrook 2017, 10–11).

Vilja, tapahtumien kirjaimellisesti fyysinen keskus, pelkää jatkuvasti uutta raskautta ja on jatkuvasti raskaana: ”Olen ollut naimisissa kuusi ja puoli vuotta ja raskaana viisi kertaa, joista yksi meni puolenvälin jälkeen kesken, eikä minulla ole lainkaan toivoa, että jaksaisin seuraavat viisitoista vuotta.” (T 45). Viljan kuvaus omasta tilanteestaan on lannistunut. Hän kuvailee kuukausittaista jännitysnäytelmää: ”Testipuikon ikkuna on kristallipallo, josta katson kohtaloni. Yksi viiva ja vapaus. Ainakin kuukauden mittainen. Kaksi viivaa ja vankeus. Hyvä Jumala, anna sen olla yksi viiva.” (T 75.) ”Testipuikon ikkuna on kristallipallo” on vertauskuvallinen ilmaus, mutta Viljalle myös todellista tulevaisuuden järjestämistä. Epäsäännöllisen kuukautiskierronsa takia hän tekee raskaustestejä usein ja elää elämäänsä testipuikoista saamaansa tietoon suhteuttaen. Viljalla on alle kolmekymmentävuotiaana neljä, kohta kuusi lasta, ja hän kokee tilanteensa varsin toivottomaksi.

Taivaslaulun kieli on hyvin kuvailevaa ja siinä vilisee metaforisia ilmauksia sekä runsaasti viittauksia lyriikkaan, kansanrunouteen ja uskonnollisiin teksteihin. Kirjailijan kiitoksissa mainitaan inspiraation lähteinä esimerkiksi Eino Leinon ja Aulikki Oksasen lyriikkaa, Kantelettaren runoja ja Raamatun tekstejä. Fokus on metaforisen ja kuvallisen ilmaisun runsauden ohella myös yhdyntöjä sisältävän heteroseksin harrastamisessa. Kielen lyyrinen ilmavuus saattaa välillä lähes piilottaa kuvailemiaan asioita. *Taivaslaulu* ei tavallaan näyttäydy seksiä käsittelevänä romaanina, mutta sellaiseksikin sitä luonnehtisin. (Ks. myös Koho 2016, 212, 214.) Aleksille osastohoitonsa aikana kirjoittamassaan kirjeessä Vilja toteaa, että ”*elämässä vaikeinta oli se, että kauneimpaan läheisyyteen liittyi kipein pelko.*” (T 214, kursiivi alkuperäinen.) Vilja mainitsee ”elämässä vaikeimmaksi” eksplisiittisesti juuri seksin nautinnollisuuden ja seurausten riskin yhtäaikaisuuden.

Vilja ja Aleks ottavat riskin yhä uudelleen, Vilja on raskaana yhä uudelleen, eikä nähtävillä ole muuta ratkaisua kuin kaukana siintävä ajatus helpotuksesta: ”Odotan keski-ikää kuin maaliviivaa – –” (T 39). Maaliviiva on kuukautisten poisjääminen ja hedelmällisen ajan päättyminen. Siihen asti, ehkä vielä parin vuosikymmenen ajan ”[m]inä vuodan verta, minä lakkaan vuotamasta, minä kannan lasta, minä lakkaan kantamasta ja vuodan taas, ja siinä on kaikki, mitä minun on lupa odottaa.” (T 38.) ”Lupa” saattaa olla riippuvainen seurakunnasta tai Jumalasta, mutta yhtä kaikki sen heltämistä ilmeisen turhaan odotellessa tilanne säilyy ennallaan.

Viljalle ”elämässä vaikeinta” ja ”kipein pelko” on tieto siitä, että heteroseksuaaliset yhdynät saattavat johtaa raskauteen. Kyse ei ole siitä, etteikö Vilja tietäisi ehkäisyn olemassaolosta ja voisi verrata tilannettaan aikalaisiinsa. Juuri vertaamisen mahdollisuus osin rajaa ongelman. Ahdistuksen kasvaessa Vilja käy kahden psykologin luona: ”Maria on varannut minulle ajan uskovaiselle psykologille. Aleks on varannut minulle ajan psykologille.” (T 162.) Keskustelun sivutessa jälkimmäisen kanssa ehkäisyä Vilja parahtaa: ”Jos oma äitini olisi käyttänyt ehkäisyä, minua ei olisi olemassa, olen perheen kolmas-toista lapsi!” (T 164.) Vilja elää todellisuudessa, jossa kaikki siemenneste ja jokainen munasolu voivat syntyä lapsina ja kaikki mahdolliset lapset otetaan vastaan. Ehkäisy on

ajatuksenakin mahdollon, silloinhan lasta ”ei olisi olemassa”. Ympäristössä, jossa Vilja elää, ”lähes jokaisella hedelmällisessä iässä olevalla naisella on iso maha tai lapsi käsivarsilla” (T19), ja suviseuroissa hän huomioi ”loputtomiin kasvavat vatsat ja rinnat” (T 23). Hän elää niin sanotusti luonnontilaisena näyttäytyvässä, lajityypillistä käytöstä toteuttavassa yhteisössä. Lisääntyminen otetaan vastaan luonnonlakina.

Lukija voi pohtia Viljan ja Aleksin tilannetta siltä kannalta, että hän tavallaan hyväksyy romaanin esittämän ongelman. Tällöin on mahdollista todeta, että ennen Aleksin sterilisaatiota Vilja on lisääntymispakon alaisena.⁶ Hänen lisääntymispohdintansa eivät kiinnity planeetan kantokykyyn tai äitiysrahakausien ajoittumiseen, vaan tilanne on hallinnoinnin ulkopuolella. Ongelmalliseksi esitelty tilanne onkin siitä kiinnostava, että olemassa olevat vaihtoehdot eivät ole Viljalle todellisia. En tarkoita, etteikö ehkäisymenetelmiä olisi olemassa teoksen fiktiivisessä maailmassa. Kiinnitän huomiota siihen, että ehkäisyn (vaikkakin faktapohjaisesti näennäinen, samalla todellisena kuvailtu) puuttuminen on Viljan ahdistuksen varsinainen kiinnekohta. Ahdistus kumpuaa hänen täydestä alisteisuudestaan lisääntymisprosessin realiteeteille ja potentiaalille.

Monet lisääntymisprosessiin liittyvät seikat ovat 2000-luvun Suomessa historiallisesti ja globaalisti hyvinkin etuoikeutetusti järjestetyt. Tämä näkyy myös aihetta käsittelevässä kirjallisuudessa. Lisääntymiseen toki liittyy tahattoman lapsettomuuden, ehkäisyn pettämisen, keskenmenojen ja ennen aikaisten syntymien kaltaisia asioita, joita kirjallisuus myös käsittelee, mutta mahdollisuus ehkäisyn käyttöön esitetään useimmiten itsestään selvänä.⁷ Vilja on aihepiirin kirjallisuuteen nähden poikkeuksellisessa tilanteessa. Hän ei ikään kuin sovi aikaan, jossa hän elää. Ongelma on täysin riippuvainen uskonnollisista perusteluistaan. Jos Vilja ja Aleksi ottaisivat ehkäisyn käyttöön, koko teoksen aiheena toimiva ongelma saattaisi poistua. Heidän ajassaan ehkäisymenetelmät ovat hyvinkin luotettavia ja suhteellisen monipuolisia sekä melko helposti ja edullisesti saavutettava vaihtoehto jatkuvalla uuden raskauden pelolle. Viljalle ehkäisy ei ole vaihtoehto.

Taivauslaulu on tarina kahden ihmisen lisääntymisestä. Vain toinen heistä sijoittuu tilanteeseen, jossa hän kutsuu itseään ”vatsansa vangiksi”. Lisääntyminen rajoittaa Viljan toimijuutta ja liikkumatilaa konkreettisesti. Tätä ilmentää esimerkiksi kuvaus Viljasta kunnianhimoisena kuvataidepiskelijana, jonka elämästä työnteko ja itsensä ilmaiseminen

6 Lisääntymispakko on toki siinä mielessä harhaanjohtava ilmaus, että Vilja tekee itsenäisesti ja vapaaehtoisesti ratkaisunsa yksittäisistä, konkreettisista yhdynnöistä. *Pakolla* viittaa vaikuttamismahdollisuuksien puutteeseen omassa lisääntymisessä. Näennäiseen vapaaehtoisuuteen perustuva vallankäyttö ei toimi ylhäältä alas, vaan kyse on tietyssä yhteisössä toimivien yksilöiden ”valinnasta” toimia yhteisön oikeaksi, luonnolliseksi ja normaaliksi määrittelevällä tavalla (Foucault 2010 [1976–1984]). Vallankäytöstä ja lisääntymispakosta uskonnon yhteydessä ks. Linjakumpu 2012; lisääntymistä käsittelevässä kirjallisuudentutkimuksessa ks. Storm 2017.

7 Muulla aihetta käsittelevällä kirjallisuudella viitataan lisääntymisen valinnanmahdollisuuksien kannalta yhteisiä elementtejä sisältäviin teoksiin, kuten *Heikosti positiivinen* (Härkönen 2001), *Lahjat* (Katajavuori 2004), *Nollasta ykköseksi* (Frangén–Meriläinen 2007), *Äitikortti – kirjoituksia lisääntymisestä* (Silfverberg 2013), *Lasteni tarina* (Kummu 2014), *Syliin* (Westman 2016) ja *Ihmettä kaikki* (Itkonen 2018).

katoavat täysin muutamaksi vuodeksi. Kun puoliso on steriloitu, Vilja saa ateljeen. Lajityypillinen lisääntyminen on selvästi ihmisen osa, ja erityisesti se on Viljan osa. Raskauksien ja imetyksien toistuvuus rajaa Viljan arjen ja elämän ruumiiksi redusoitumisen noidankehään. Tällainen ihmisyys vaikuttaa yhtäältä anakronistiselta sijoittuessaan 2000-luvun Suomeen, toisaalta sen voi nähdä ajattomana ihmislajin kuvauksena.

Länsimaisessa ajattelutraditiossa naissukupuoleksi määritellyn ihmisyyden luokittelu ruumiiseen ja hämärään luontoon on vuosituhantinen perinne (Lloyd 2000 [1984]). Naisiksi määriteltyjen ihmisten tilanne on joissakin konteksteissa liikkunut infantilisoidun holhokin positiosta autonomiseen kansalaiseen. Länsimaisen ajattelun perinteessä liike on siis suuntautunut luonnosta kulttuuriin. Ihmisten asema erilaisissa yhteiskunnissa kytkeytyy yhä vahvasti mahdollisuuksiin organisoida lisääntymisen potentiaalia, ja mahdollisuudet lisääntymisprosessin hallintaan voi nähdä sukupuolisen tasa-arvon kehityksenä.

Clare Hemmings (2010) on varoittanut, kuinka feministisen tutkimuksen historian tarkastelu saattaa muotoutua kehityskertomukseksi. Tällainen kertomus pyrkii osoittamaan kronologisen liikkeen kohti tutkijoiden yhä selkeämpää ajattelua ja tasa-arvoa. Varoitus on aiheellinen. Lisääntymisprosessin historiallisten interventtioiden pohdinnan kohdalla se on sitä varsinkin, koska prosessin liike on myös epätasa-arvoista toimintaa. Valinnanmahdollisuuksia rajaavat eri konteksteissa esimerkiksi seksuaalisuus ja taloudelliset resurssit. Lisääntymisprosessiin liittyvien asioiden ja toimenpiteiden kiihtyvä liike ei tarkoita, että mahdollisuudet vaikuttaa lisääntymiseen muuttuisivat samassa tahdissa kaikille kaikkialla. Lisääntymisvapautta vaativissa kannanotoissa saattaa piillä yhtä lailla holhoavan kuin imperialismia ja luokkasortoa uusintavan asenteen riski (Haraway 2018, xxxix–xl). On tärkeää miettiä, viitataanko lisääntymisvapaudella vapautteen jostakin vai vapautteen johonkin (vrt. Braidotti 2010, 141).

Taivaslaulun maailmassa ihmisillä ei ole minkäänlaista mahdollisuutta valita lisääntymisprosessin toteutumisia. Romaanin kahdelle päähenkilölle seuraukset tästä ovat perustavanlaatuisesti erilaisia. Sukukypsän, kohdullisen ihmisen munasolujen säännöllisestä hedelmöittämisestä saattaa seurata raskauksia. Tämä ihmislajille ainakin vielä todellinen ominaisuus ei muutu sen mukaan, millaisia näkemyksiä uskonnollisuudesta tai naisuudesta kirjallisuudessa esitetään. Viljan tilanteen voi siis lukea ajattomana julkilausumana ihmisen lajista, eikä niinkään representaationa ehkäisykiellon aiheuttamista ongelmista tietyssä uskonnollisessa yhteisössä. Tällainen luenta keikauttaa *Taivaslaulun* tematiikkaa. Materiaalisuuden huomiointin epämukavuus tunkeutuu feministisesti orientoituneen lukijan katseeseen: Mitä vaihtoehtoja Viljalla on? Olisiko hänenkaltaisensa ihminen vaikkapa kaksisataa vuotta sitten valinnut luostarin tai itsemurhan? Millaista ihmisyyttä Vilja voi elää? Onko tässä *naisihminen*? Vai onko tässä syy siihen, ettei ”nainen” voi olla ”ihminen”?

Uskonnollinen kehys Viljan ympärillä tarjoaa feministilukijalle tässä mielessä myös turvapaikkoja. Lukemalla Viljan representaationa uskonnollisen yhteisön ehkäisykiellon alistavista seurauksista voi yrittää sivuuttaa hänessä muotoutuvan esityksen sukupuoli-eroksi kutsutusta tilasta. Uskonnolla selitettynä ero laimenee kulttuurisilla järjestyksillä

ylläpidetyksi. Uskonnollinen kehys Viljan ympärillä on pakotie essentialistisen nais-ihmiskäsityksen uusintamisesta.

Se on turvapaikka toisestakin kulmasta. Lisääntymispakkoa on vaikea hahmottaa luonnonlakina romaanissa, joka kuvailee juridisesti täysivaltaista, valitsemassaan onnellisessa ihmissuhteessa elävää ihmistä. Jonkinlaisia vaihtoehtoja Viljalla kai kuitenkin (ihmisenä) on. Ehkäisy on valinta, jota hän ei (uskovaisena) tee. Vilja ei kärsi tahattomasta lapsettomuudesta tai vapaaehtoisen lapsettomuuden valinnaan yksilön mahdollisesti kohtaamasta valinnan kyseenalaistamisesta. Hänen lisääntymiselle alisteinen elämänsä johtuu säännöllisistä yhdyntöistä, joissa hän verrattain usein tulee raskaaksi. Itsemääräämisoikeutta lisääntymiseen ei ole siitä yksinkertaisesta syystä, että uskonto kieltää sen. Viljan mukautuessa kieltoon uskonnollinen kehys tarjoutuu pelastajaksi tilanteesta, jossa Viljan voisi tulkita hierarkkiseen sukupuolieroon palautuvaksi ihmislajin kuvaksi: kyse hän on uskonnollisuuden ongelmasta.

Uskonto muotoutuukin ainoaksi selittäjäksi, jolla Viljan tilanteen voi etsiä. Hänen ajattomuutensa ja toisaalta anakronistisena näyttäytyvä mukautuvaisuutensa selittyvät siististi ja perustellusti uskonnolla. *Taivaslaulu* on kertomus uskonnon läpäisemästä elämästä ja vakuuttavaa ehkäisykiellon kritiikkiä, mutta kritiikin vaikuttavuus riippuu myös Viljan ja Aleksin poikkeuksellisuudesta. Seuraavaksi perustelen, miksi romaanin lisääntymisestä kertoma tarina vaatii juuri heidän kaltaisensa ihmiset.

3 Poikkeuksellisen luonnollinen ihminen

Viljassa ja Aleksissa konkretisoituvat lähes äärimmäisellä tavalla ihmisyydessä sekä *luonnollisuudeksi* ja *sukupuolieroksi* luonnehditut asiat että niiden yhteys. Tunnistan ja tunnustan ”luonnollisuuden” käsitteellisen epämääräisyyden. Luonnollisuuden käsite ei mielestäni kuvaa lisääntymistä tai ihmisyyttä yleisesti ottaen missään kontekstissa, mutta *Taivaslaulun* maailmaan luonnollisuuden rajaaminen kuuluu kiinteästi. Vilja ja Aleks suvullisesti lisääntyvän nisäkäslajin toimijoina ja materian toimijuuteen kytkeytyneinä ruumiina ovat *Taivaslaulussa* ennen kaikkea luonnollisia.⁸ Erityisesti Viljan kohdalla luonnollisuus muotoutuu voimaksi, joka rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan.

Alexi miettii lisääntymisen paineita: ”Naisen [Viljan] lantio, vatsa ja rinnat olivat selvänneet niin paljosta” (T 9). Paljosta selviämisen määrä ja toistuvuus on yllättänyt hänet:

⁸ Luonnollisuuden määritelmä lienee rajattavissa vain erotettuna oletetusta vastinparistaan, kulttuurisesta. Tällaiset länsimaista ajattelutraditiota luonnehtivien, toisistaan riippuvaisten käsitteiden oletettu oppositionaalisuus on sekä feministisistä että muista tutkimusperspektiiveistä purettu ja kumottu. Tutkimuksessa on osoitettu jaottelun ontous ja todellisuuden enemmänkin luontokulttuurinen luonne. (Haraway 2003; 2008; Latour 2006 [1991].) Lisääntymisen yhteydessä luonnollisuuden määritelmässä on riski, että ruumiit mieltävät (luonnollisiksi) puhtaiksi perustoiksi, joita erilaiset interventiot häiritsevät (ks. myös Honkela–Irni 2014, 382). Palaan myöhemmin näiden rajausten ontologioihin ja jännitteisiin.

Siihen Alekski ei ollut ollenkaan valmistautunut, että lapsia syntyisi joka vuosi. Että Viljan kohtu ehtisi tuskin supistua, kun uusi elämä alkaisi taas kasvaa. – – Että hänen naiselleen ei jäisi kumpuilevan vatsan ja maitoa valuvien rintojen vuoksi mitään mahdollisuutta edes harkita irtautumista kotoa työelämäään. (T 219.)

Alekski pohtii ”Viljan kohtua” ja ”hänen naistaan”, joka ei ”vatsan ja rintojen” takia voi ”edes harkita irtautumista kotoa”. Vilja on Aleksille ainakin osin yhtä kuin ruumiinsa: kohtu, vatsa ja rinnat. Loppuratkaisu Aleksista pelastajana uusintaa kertomusta prinsessistä ratkaisemassa prinsessan pulman. Tässä nimenomaisessa tapauksessa pulmana on ”hänen naisensa” ”kumpuileva vatsa ja maitoa valuvat rinnat”. Kertomus on suorastaan klassinen heteroromanssia uusintava tarina ratkaisuja tekevästä miehestä, joka pelastaa pulaan joutuneen naisen (ks. myös Koho 2016, 200). Satu Kohon (mt.) mukaan ”kyseessä onkin enemmän uuden lestadiolaismiehen kuin uuden lestadiolaisnaisen kuva.”

Mielestäni Aleksin toimijuus ei kuitenkaan tyhjene pelastavan prinssin rooliin. Viljan ja Aleksin yhteiselämää kuvataan ikään kuin se olisi niin tasa-arvoinen kuin suinkin on mahdollista, myös huolimatta heidän hahmoistaan pelastajana ja ruumiikseen redusoituneena pelastettavana ja omistettuna naisena. Heidän välillään on runsaasti rakkautta, ja kuormittava tilanne on ratkaistava ajan kuluessa yhdessä. Lisääntymispakko on heitä yhdistävä, ei erottava tekijä. *Taivaslaulu* korostaa Aleksin ja Viljan suhteen onnellisuutta, heidän keskinäistä lämpöään ja keskusteluyhteyttään. Viljan ja Aleksin vuorovaikutus, toistensa tukeminen ja työnjako lapsiperheen arjessa näyttättyy kunnioittavana ja rakkaudentäyteisenä verrattuna yhteisön moniin, yhtä lailla lisääntymisen ikeessä pyristeleviin pariskuntiin. Aleksin teettämä sterilisaatio on luennassani ensisijaisesti rakkaudesta kumpuava teko.

Aleksin ratkaisuun ei johda vain lisääntymisen jatkuvuus (luonnontilan ahdistavuus) sinällään. Kyse on Viljan sairastumisesta. Sairaalassa Vilja kirjoittaa Aleksille jäähyväiskirjeen, jossa hän toteaa: ”Minä rakastan sinua. Minä tiedän sinun rakkautesi, horjumattoman ja vaatimuksia asettamattoman, ja se on kauneinta mitä on.” (T 214, kurssiivi alkuperäinen.) Ahdistuksen yllyttyä kestävämmäksi Vilja on kolme päivää suljetulla osastolla. Sen jälkeen ”Vilja arvioitiin harhaiseksi, masentuneeksi ja loppuun palaneeksi muttei itsetuhoiseksi, ja hänet siirrettiin avo-osastolle.” (T 199.) Alekski vastaa Viljan kirjeeseen ja kertoo sterilisaatiostaan: ”Me selviämme. Meillä on paljon rakkautta. – – Lupaa ettet kuole! Minä lupaan että saat levätä. Et kuoleman sylissä, vaan minun.” (T 224, kurssiivi alkuperäinen.) Sterilisaatioon päätyvä Alekski ei tätä taustaa vasten näyttäydy yksinomaan heteroromanssin pelastavana prinssinä tai ensisijaisesti yhteisössään radikaalina toimijana. Sterilisaatio on myös rakastettunsa terveydestä ja elämänhalusta huolestuneen ihmisen ratkaisu.

Sterilisaatio saattaa olla ainoa ratkaisu, jonka Alekski voi tehdä reagoidakseen kuormittavaan tilanteeseen. Hän ei yksinkertaisesti voi esimerkiksi olla vuorollaan raskaana, synnyttää ja imettää. Oikeudenmukainen tai edes vastavuoroinen tilanne Viljan ja Aleksin välillä ei ole mahdollinen. Heidän liikkumatilaansa erottaa lisääntymisprosessiin liittyvä ontologinen ja väistämätön ero. En viittaa ”erolla” tässä yhteydessä modernin perinteessä merkitystenmuodostamisprosessien ehtona toimivaan eroon, jolla jakamalla ja johon

palauttamalla asiat ylipäätään mahdollistuvat oleviksi (vrt. Latour 2006 [1991], 20–23). En myöskään näe ”eroa” kaksinapaiseen sukupuolijärjestelmään palautuvana. Hahmotan lisääntymisprosessin edellytyksen, konkreettisesti uuden ihmisen maailmaan tulon taustalla vaadittavan eron hetkellisenä – ja produktiivisena.

Elizabeth Groszin (2011, 100–104) mukaan sukupuolieroksi kutsuttu ajallis-tilallisuus lävistää ja mahdollistaa ikään kuin olosuhteista riippumatta koko elämän itsessään sellaisena kuin sen tunnemme. Hänen mukaansa ero(avuus) on jotakin ylittämätöntä, sillä ilman sen muutosvoimaa ja orientoitumista kohti uutta tulevaa voisi olla vain yhtäläistä samuutta ja samuuden lisääntymistä. Groszin feministisessä filosofiassa ”elämä” viittaa evoluutioon ja lisääntymiseen.⁹ (Grosz 2005; 2008; 2011.) Näkemyksellä erosta väistämättömänä voimana taustoitin tarkoittamaani eroa lisääntymisprosessin yhteydessä. Lisääntymisprosessissa ero on ihmisyden perustaa, mutta ei ihmisiä ruumiikseen tai sukupuoliin redusoivalla tavalla. En tarkoita erolla sukuelimiä sukupuolta todistavina tai riistävinä enkä sukupuolitettua kaksinapaisuutta todistavaa tai hetero-oletusta pönkitävää perustaa. Tarkoitan hetkellistä ja toistuvaa ihmislajin lisääntymisen edellytystä. (Ks. myös Lehikoinen 2017, 29.)

Viljan ja Aleksin kihlausajasta, ”välttämättömän kilvoittelun välivaiheesta” (T 191), todetaan: ”Alkoi taistelu biologiaa vastaan. He hävisivät sen kerran toisensa jälkeen. – Ainoa raja, joka jäi ylittämättä, oli se tärkein: Vilja ei saanut tulla raskaaksi. Koskaan Aleksin mielessä ei käynyt, että tuota samaa rajaa vastaan he alkaisivat joskus taistella avioliitossa.” (T 191.) ”Biologia”, yhteinen vihollinen, viittaa raskauden mahdollisuuteen. Vihollinen ei kohtelee taistelijoita samalla tavalla, sillä vain toinen heistä voi käydä materiaalisena lisääntymisprosessin läpi omassa kehossaan yhä uudelleen. Aleksin ruumiillinen tila säilyy samankaltaisena, kunnes hän konkreettisesti katkaisuttaa luonnontilaisen kiertokulun. Vilja taas kuvailee tilannettaan: ”Keholla on muisti. Se tuntee kohdunlaskeuman ja kadonneet lantionpohjalihakset, välilihan repeämisen ja epätäydellisen paranemisen, liitoskivut ja nivelensä kadottaneen selän.” (T 46.)

Vilja pelastuu materiaalisten ehtojen kahleista Aleksin ratkaisun avatessa hänelle uudenlaista toimijuutta. Tieto siitä, etteivät yhdynnät Aleksin kanssa tuo lisää lapsia, aiheuttaa helpotusta. Näköalattoman vaiheen jälkeen Vilja suhtautuu itseensä, avioliittoonsa, perheeseensä ja tulevaisuuteensa toiveikkaammin. Sävy muuttuu optimistiseksi ja rauhalliseksi: ”Koittaa tyven sees” (T 243.) Viljan ja Aleksin matka seesteisyyteen on vain kovin hankala, suorastaan epätavallisen vaikea.

Avioliiton eli seksin harrastamisen mahdollisuuden alkua kuvataan näin:

⁹ Grosz taustoittaa sukupuolieron ajatteluaan Luce Irigarayn filosofialla. Groszin teoriaa sukupuoli-erosta on kritisoitu essentialisoivaksi ja reduktionistiseksi. Painotan, etten näe yhtäläisyyksiä tietynlaisten sukuelinten ja sukupuolijärjestelmän välillä. Keskiössä on huomio siitä, että suvullisesti lisääntyvän ihmisen hedelmöittyminen ainakin vielä vaatii siemennestettä ja kohdullisen ihmisen, ja lisääntymisprosessin yhteydessä on tässä mielessä eron hetki ja paikka. Groszin sukupuolieron ja evoluution ajattelusta ks. myös Huffer 2017, 69–72; kritiikistä ks. Hird 2010.

Kun Vilja ja Alekski menivät naimisiin, he saivat toisensa vihdoin pelotta ja häpeättä.

Tula tuulan tuli tuli tei.

Kahden aikuisen välinen vapaa rakkaus kesti yhden kuun kierron.

Mesimarjani, pulmuni, pääskyni mun. (T 192.)

Noin kuukauden kuluttua hääyöstä Vilja havaitsee olevansa raskaana. Esikoinen syntyy tasan yhdeksän kuukauden kuluttua molempien ellei elämän ensimmäisestä yhdynnästä, ainakin ensimmäisestä ”pelotta ja häpeättä”. Vilja ja Alekski ovat raskaudesta hämmentyneitä mutta onnellisia. Alekski äimistelee: ”Hänenkö solunsa oli lähes ensi yrittämällä onnistunut uida kahdeksantoista sentin matka ahtaassa pimeässä kanavassa – –” (T 205–206). He kutsuvat tulevaa esikoistaan ihmeeksi. Toistuessaan hedelmöitymisestä katoaa ihmeen läsnäolo ja tilalle tulee lähinnä huolta ja ahdistusta:

Kun Aava Meri Iona ilmoitti tulostaan Kaislan ollessa nelikuinen, he jaksoivat vielä ajatella, että nyt kävi näin, mutta jatkossa täytyy olla tarkempia. Kun Vilja tuli yhtä nopeasti raskaaksi Aavan jälkeen, he olivat tyrmistyneitä. (T 219.)

Raskauksien toistuvuudesta aiheutuva tyrmistys on samalla tavalla kitkaista kuin ajatus ehkäisyn epätodellisesta luonteesta. Vilja ja Alekski kyllä tietävät ihmislajia rajaavat ominaisuudet ja lisääntymisprosessin materiaaliset kausaliteetit.

He tiesivät, että pitkä imetys suojaasi naista melko hyvin uudelta raskaudelta. Tätä tietoa heidän äideillään ei ollut. – – Senkin Alekski tiesi jo, että kuukautiskierron hedelmällisten vaiheiden ja hedelmättömien vaiheiden tunteminen antaisi lisää suojaa, jos tarve olisi. (T 191.)

Aleksin hämmästykskin koskee solujen toimintaa, ei hedelmöitymistä abstraktin maailman asiana. Tiiviissä tahdissa syntyneet jälkeläiset ovat seksin harrastamisen seurauksia, joita ei varsinaisesti voi pitää yllätyksinä. Vilja ja Alekski eivät ole ihmeidentekijöitä – he ovat ihmisiä.

Kotimaisessa nykykirjallisuudessa raskaaksi tulemiseen liittyy vaikeuksia.¹⁰ Myös reaali maailmassa tahaton lapsettomuus kohtaa useita ihmisiä. Viljan taas kuvataan tulevan raskaaksi yksittäisistä yhdynnöistä. Raskaaksi tulemiseen ei toki muuta tarvitakaan, mutta myös *Taivaslaulussa* pohditaan tilanteen poikkeuksellisuutta. Aleksin ajatuksia yhdyntöjen tiheydestä ja yhteisön perheiden lapsiluvuista kuvataan *Taivaslaulun* kerronnassa harvinaisen suorasanaiseen sävyyn: ” – – kahteentoista lapseen tarvitaan tasan kaksitoista panoa” (T 220). Vilja ja Alekski pyrkivät minimoimaan jälleen uuden raskauden

10 Esimerkiksi teoksissa *Heikosti positiivinen* (Härkönen 2001), *Äitikortti – kirjoituksia lisääntymisestä* (Silfverberg 2013) ja *Syliin* (Westman 2016) kuvataan tilanteita, joissa raskaus ei toiveista huolimatta ala ainakaan tahdotussa aikataulussa.

riskiä, mutta eivät onnistu: ”Heillä hedelmöittyminen tapahtui melkein pyhästä hengestä, lähes pelkkä ajatus rakastelusta riitti – tai yksi keskeytetyksi tarkoitettu varman päivän yhdyntä” (T 219). ”Pyhä henki” tai ”ajatus rakastelusta” eivät aiheuta ihmiselle raskautta. Virke katkeaakin kuin myöntöön, jossa todetaan yhdynnän tapahtuneen. Viljalla kerrotaan olevan epäsäännöllinen kuukautiskierto, minkä vuoksi hänen on jatkuvasti testattava raskauden mahdollisuutta. Sukukypsä, kohdullinen ihminen voi yleensä hedelmöityä muutamana päivänä kuukaudesta. Vilja ja Aleksi onnistuvat häviämään taistelunsa biologiaa vastaan aina uudestaan juuri näiden ratkaisevien päivien aikana.

Vilja vertaa tilannettaan yhteisönsä muihin ihmisiin, jotka yhtä lailla elävät ehkäisykiellon alaisina: ”Miksi toiset saavat synnyttää inhimillisesti parin kolmen vuoden välein, kun taas toiset saavat vauvan joka vuosi?” (T 45.) ”Inhimillinen” viitanee tässä humaniin ymmärtäväisyyteen. Se myös paljastaa Viljan kokevan oman tilanteensa epäinhimillisen kuormittavana. Hän sairastuu vakavasti ja viettää vuorokausia suljetulla osastolla. Lisääntymispaineiden ja sairastumisen välillä on selkeä kauseliteetti, ja lukijan on helppo yhtyä siihen, että Viljan tilanne on nimenomaan epäinhimillisen raskas.

Samalla ajatus inhimillisestä lisääntymistahdistista Viljan tilanteesta eroavana on ristiriitainen. Viljahan toteuttaa mitä inhimillisintä toimintaa, lajin tapaa lisääntyä. Ristiriita ilmenee myös hänen kuvitellessaan ihmisten suhtautumista hänen perheensä kokoon ja lasten ikäeroihin: ” – lopettakaa jo se saatanan sikiäminen, sehän on ihan luonnontonta” (T 135). Sanavalinnoissa tulee näkyväksi ristiriitaisuus oletuksissa lisääntymisen erityisestä luonnollisuudesta. Viljan kokemus toisten lisääntymisestä omaansa ”inhimillisempänä” ja pelko heidän lisääntymistähtinsa näyttäytymisestä ”luonnottomana” tekee räikeästi näkyväksi Viljan ja Aleksin poikkeuksellisen hedelmällisen elämän. Vilja on niin äärimmäisen luonnollinen ihminen, ettei hän itse koe tilaansa ”inhimilliseksi”. Hän on poikkeuksellisessa hedelmällisyydessään suorastaan niin luonnollinen, että se on jo ”ihan luonnontonta”.

Poikkeuksellisen luonnollinen ihminen on erikoinen ja mahdotonkin luonnehdinta, mutta sellaisena esitän Viljan ihmisyyttä manifestoivan. Manifestaatiolla tarkoitan tilaa, jota kuvastaakseen Viljan on oltava paitsi ehkäisemätön, myös erittäin hedelmällinen. Hän on siis poikkeus sekä ajassaan että yhteisössään, kenties jopa lajinsa tasolla: Vilja on ”tavallisen” lisääntymistahdin ylittänyt huippuraskautuja. Viljassa ihmisen nisäkkyyys manifestoituu konkreettisesti ja jatkuvasti. Hän on tyylipuhtaasti lajityypillinen, re-produktioon kiinnittynyt luomu-homo sapiens. Juuri Viljan kaltainen ihminen on erityisen soveltuva osoittamaan ehkäisyn emansipoivaa luonnetta. Hän on ”vatsansa vanki”, jonka vankeus kahlitsee länsimaisen ajattelutradition ihmisyiden kriteerien rajoille: Vilja on varmasti ihminen, mutta ehkä ennen kaikkea nainen. (Haraway 2008,17; Lloyd 2000 [1984].)

4 *Uskonnon, luonnon ja eron kietouma*

Mary Wollstonecraft (2011 [1792], 27) kirjoittaa yli kaksisataa vuotta sitten: ”Suustani kuuluu aina kärsimätön huokaus, kun minun on pakko tunnustaa, että joko luonto on tehnyt miehen ja naisen keskenään verrattoman erilaisiksi tai sitten tähänastinen sivilisaatio on ollut hyvin puolueellinen”. Wollstonecraftin huomioissa ”verraton erilaisuus” liittyy yhteiskunnalliseen liikkumatilaan, koulutukseen, lasten kasvattamiseen ja myös lisääntymiseen tietynlaisissa ruumiissa konkretisoituvana tapahtumaketjuna. Wollstonecraftin hahmottelema (sukupuoli)eron jäljittäminen ”joko luonnon tai sivilisaation” asiaksi on huomionarvoinen. Materiaalisuuden ja diskursiivisen hankaus on läsnä, ja emansipatorisen toiminnan kohdalla tämä ”on pakko tunnustaa”.

Wollstonecraftia lainaten Vilja ja Aleksi ovat keskenään ”verratoman erilaisia” ihmisiä, joiden yhteisen toiminnan tuloksena toinen heistä on jatkuvasti raskaana, synnyttää ja imettää. Heidän liikkumatilaansa jakaa jatkuvasti radikaali ero, ihmislajin tapa lisääntyä. Viljan koko elämän keskiössä on jollakin väistämättömällä tavalla vain lisääntyminen. Wollstonecraftia mukailleen ”luonto on tehnyt” hänestä ahdistuneen ja uskontokunta hänen ympärillään lie ”hyvin puolueellinen” suhteessa ehkäisykiellon seurausten kanssa elämiseen.

Sama toimii *Taivaslaulussa* toisinkin päin: uskonto on tehnyt Viljasta lisääntymisen kautta määrittyvän ihmisen, ja luonto on tässä mielessä hyvin puolueellinen. Kun Vilja ahdistuu luonnollisen lisääntymisen paineissa, hän ahdistuu uskontonsa takia. Samalla hän ahdistuu uskostaan ja uskossaan juuri luonnonvoimien takia. Loppuratkaisun helpous, sterilisaation teettäminen, asettaa aiemman epätoivon uudelleen arvioitavaksi. Viljan toteamus ” – ja siinä [kuukautisissa ja raskauksissa] on kaikki, mitä minun on lupa odottaa” (T 38), kutistuu välttämättömän totaliteetin alle jääneen ihmisen ahdistuksesta liioittelevaksi ja epätodelliseksi. Epätoivon ilmauksessa olennaista ei ole välttämättömyys, vaan yhä uudelleen ”lupa”. Vilja voisi odottaa elämältään monenlaisia asioita, jos hänellä olisi lupa edes odottaa mahdollisuuksia hallita lisääntymistään. Tällainen mahdollisuus sinällään on romaanin kontekstissa todellista. ”Lupa” viittaaakin epämääräiseen voimaan, joka evää Viljalta vaihtoehtoja. Wollstonecraftille epämääräinen voima voisi olla verratonta erilaisuutta tekevä luonto. Viljan tapauksessa voima on uskonto. Yhteiseksi viholliseksi romaanissa ei kuitenkaan määritellä uskontoa vaan ”biologia”.

Taivaslaulussa uskonto ja luonto esitetään samankaltaisina transsendentteina, ihmistä hallinnoivina voimina. Lääketieteellinen interventio on pelastus (ihmisen tekemältä, mutta transsendentilta) uskonnolta ja (uskonnon tekemältä) luonnollisuudelta. Kun Aleksi tekee ratkaisun luonnollisen lisääntymisen päättämisestä, hän samalla irtaantuu uskonnostaan. Biologia on siis mahdollista ylittää irtaantumalla uskonnon säännöistä. Luonto ja uskonto asettuvat myös hierarkkisesti: uskonnon transsendenssi on luontoakin laajempaa ja totaalisempaa. Juuri uskonnon vuoksi luontoa ei voi hallita. Uskonnon ylivalta ihmisyyteen selittyy sen luonteella totaalisenä kaiken ylittäjänä ja kaikkeen palautuvana. Sama luonnehdinta kuvaa myös historiallista käsitystä luonnosta ulkopuolisena ja ajattomana transsendenssina (Haila-Lähde 2003, 19; Latour 2006 [1991], 59, 66).

Taivaslaulussa muotoutuu kausaliteetti, jossa biologia (luonto/luonnollisuus) on uskonnollisten syiden aiheuttama ahdistava tila. Biologia, yhteinen vihollinen, on uskosta johtuvaa. Vilja ja Aleksis tietävät, että luonnontilasta olisi mahdollista irtaantua, sillä se on kirjaimellisesti uskon asia. Tällaisen kausaliteetin lukemisen mahdollisuus keikauttaa transsendenttina mielletyn luonnon vaikutukset ihmisen abstraktin ajattelun johdannaisiksi. Tämä on erikoista. Lisääntymisprosessin kohdalla tällainen luonnontilan luvanvaraisuus on erityisen poikkeuksellista. Ihmisen organisoimiin kulttuurisiin valtajärjestelmiin kiinnittymisen tai niistä irtaantumisen ei yleensä nähdä vaikuttavan ”luonnonvoimien” toimintaan. Historialliseen luontokäsitykseen suhteutettuna tällaisen tapahtumaketjun tulisi olla mahdotonta. *Taivaslaulussa* ihmisen luonnollisuus ja uskonnollisuus sotkeutuvat erikoisesti. Sen kuvailema tilanne poikkeaa radikaalisti historiallisesta tavasta käsittää luonto ihmisen ylittävänä ajattomana voimana ja uskonto ihmisen tekemänä kontekstuaalisena ympäristönä.

Eroon palauttava humanistisen, modernin ajattelun episteemi käsittää asioiden rakentuneen kahdesta puhtaasta muodosta. Perimmäisenä vastakkaisuutena episteemin tiedontuotannossa toimii jako kulttuuriin ja luontoon. (Latour 2006 [1991].) Tämän tradition valossa *Taivaslaulun* Viljan voi käsittää ikään kuin joko essentialistiseksi kuvaukseksi ihmislajista (ja sen luonnollisesta lisääntymisestä) tai sorretuksi melkein-ihmiseksi (kulttuurisen reproduktiopakon kahleissa). Vilja on nainen ja nisäkäs, tiukasti luonnossa ja etäällä humanistisen ihmiskäsityksen koherenssista. Hänet voi siis kehystää, piittaamatta materiaan fokusoinnin mukanaan tuomista riskeistä, ensisijaisesti ruumiillisuudellaan ja ruumiilliseksi. Samalla hän on hierarkian alle puristuva ihminen, jonka liian kuormittava tilanne vaatii interventiota. Näin ollen tulisi keskittyä poliittisen kamppailun vaateeseen sorron lopettamiseksi ja itsemääräämisoikeuksien lisäämiseksi. Molempien reittien yhtäaikainen huomioon ottaminen on yllättävän hankalaa. *Taivaslaulun* ihmisyydestä ja lisääntymisestä kertovasta tarinasta on mahdotonta jäljittää selitystä sille, väsyttikö Viljan lopulta biologia vai uskonto. Vai väsyttikö hänet kuitenkin ensisijaisesti (sukupuoli)ero ja kaipuu emansipoivaan interventioon?

Lisääntymiseen liittyvä ero on se ylittämätön voima, joka tekee Viljan ja Aleksin yhteiselämästä heitä eri tavalla kohtelevaa, liitetään se sitten sukupuolijärjestelmään tai ihmiseen eräänä nisäkäslajina. Tämä ero ei palaudu vastakohtaisuuksien varaan rakentavan kehikon vastinpareihin (kuten kulttuuri/luonto tai mies/nainen), vaan kyseessä on ihmislajin lisääntymistä ainakin vielä rajaava ontologinen ehto. Lisääntymisprosessissa on materiaalien ehtojen rajaama kronologia: hedelmöittyminen ja raskaus. Ihmisen lisääntymisprosessi on myös kulttuuristen, lääketieteellisten, teknologisten, taloudellisten, juridisten, eettisten ja poliittisten toimijoiden vyyhti, joka on jatkuvassa historiallisessa liikkeessä. (Ks. myös Lehikoinen 2017, 22.) Ihmisen lisääntymisen tutkiminen vaatii prosessin moninaisuuden huomiointia, ja samalla edellisen jaon mahdollisuus tai välttämättömyys saattaa jakaa sen jälleen kerran luontoon ja kulttuuriin. Materiaalisilla ehdoilla lienee oltava ontologinen tasonsa ja lisääntymisprosessin materiaaliset kausaliteetit määrittävät herkästi biologiseksi perustaksi (ks. myös Hird, 2000; Honkela–Irni

2014, 392–393). Lisääntymisprosessi alkaa näyttäytyä kahtalaisena kausaalisesti: ikuisen, ontologisen perustan päälle rakentuvina ajallisina kulttuurisina käytänteinä. Tämä käsitys on johtanut mahdollisuuden perustella, ylläpitää ja vahvistaa ”reproduktion” epätasa-arvoisia politiikkoja ”lisääntymisen” luonteella (Hird 2000; Haraway 2016).

Lisääntymisprosessi on ontologisen eron ja kontekstisidonnaisten toimijoiden vyyhti. Sen tarkkaileminen eron varaan rakentuvan ihmiskäsityksen kehikossa johtaa ajatukseen, että se muotoutuu luonnon ”päälle” tai ”jatkeeksi” rakentuvista ajallisista ja muuttuvista käytänteistä. Tällä viitataan sekä perusteluihin sukupuolijärjestelmästä luonnollisena järjestyksenä että perinteeseen jakaa monimutkaiset ilmiöt kahtia. Historiallisesti biologiset ja poliittiset seikat on mielletty erillisiksi niin, että biologia asetetaan politiikan selitteeksi tai politiikka biologian säätelyksi, vaikka ne jatkuvasti kietoutuvat yhteen (Lemke 2011). Lisääntymisprosessin yhteydessä erotteluperinne asettaa ihmisyyden mieheksi ja naiseksi, joiden lisääntyminen on ”luonnollista”. Lisääntyminen on toki myös kulttuurisissa käytänteissä liikkuvaa, mutta erotteluperinteen kehikossa se on ensisijaisesti kaksinapaiseen sukupuolijärjestelmään ja sukupuolitettuihin ruumiisiin liittyvä asia. Kaksinapaisen sukupuolijärjestyksen luonnollisuutta perustellaan erolla, väistämättömällä voimalla. Jotta lisääntymisprosessi asettuisi humanistisen ihmiskäsityksen kriteeristöön, se jaetaan ikuiseen ontologiaan ja kontekstisidonnaisiin käytänteisiin. Ihmisen lisääntymisprosessia ei kuitenkaan voi jakaa kahtia ”luonnolliseen lisääntymiseen” ja ”kulttuuriseen reproduktioon”. Hedelmöittymisen, raskauden ja synnytyksen materiaalisuudet kietoutuvat esimerkiksi yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja lääketieteellisiin toimijoihin.

Donna Haraway (2003 [1985]; 1997; 2008) on pitkään osoittanut ihmisyyden kriteeristön ja ihmiskeskeisyyden ontoutta ja toimimattomuutta. Harawayn (2008, 3–19) mukaan emme koskaan ole olleet ihmisiä tai inhimillisiä. Stacy Alaimo (2018, 52) toteaa ihmisyyden käsitteen ylipäätään osoittautuneen kestävämmäksi, harhaanjohtavaksi ja epäilemättä tuhoisaksi. Perinteisen ihmiskäsityksen varassa tuotetun ylivertaisen ja erillisen ihmisyyden suhteellistaminen on välttämätöntä, kun otetaan huomioon planeetan tila. Lisäksi feminismille oikeudenmukaisuuden tähtäävänä politiikkana on välttämätöntä huomioida myös esimerkiksi sukupuolittunut vallankäyttö. Ihmisyyden suhteellistaminen ja ihmiskeskeisyydestä etäännyminen ei tarkoita ihmisyyden jonkinlaista re-universaloimista tavalla, joka (jälleen) häivyttäisi eroja ihmisten välillä. (Haraway 2016, 97–102; Colebrook 2017, 14–19; Braidotti 2017, 33–35).

Ekologista katastrofia kiihdyttäneestä ihmiskeskeisyydestä etäännyessään feministiset jäsenyydet ovat jälleen teorian ja politiikan risteyskohdassa. Humanistisessa perinteessä teoria ja politiikka mieltyvät nimenomaan toisensa poissulkevien ja toisilleen vastakkaisen toiminta-alueiden ongelmana. Episteemin tiedontuotannon ideaalissa teoreettinen tieto on puhdasta ja objektiivista tavalla, jollaista poliittinen ajattelu ei kantaaottavana ja tilanteisena voi olla. Feministiteoreetikot ovat osoittaneet tämän ideaalin ontoutta jo pitkään (ks. esim. Haraway 1991, 188–193; 1997, 33–35). Risteyskohta on mahdollista ylittää ja ohittaa juuri siksi, että feministinen ajattelu, ihmiskäsitykset ja näkemykset tiedontuotannosta eroavat humanismin perinteestä (Haraway 2016, 131–132; Åsberg 2018, 193–913; Braidotti 2017).

Perinteisesti legitiimin tietämisen rajat hankaloittavat lisääntymisprosessin tutkimista ja lähestymistä prosessuaalisena kietoumana. Kiinnostuksen kohdistuminen materiaalis-diskursiivisiin kietoumiin luonnehtii feministisen ajattelun traditiota, eikä kietoumien osoittamisessa ole erityistä uutuusarvoa. Joissakin asioissa ja ilmiöissä erottelun varaan rakentuvan ajattelun painolasti on kuitenkin yhä erityisen raskas. Painolasti altistaa herkästi esimerkiksi hierarkian uusintamisen onttoon perusteluun epätasa-arvon ”luonnollisuudella”. Lisääntymisen kohdalla ihmisten mahdollisuuksiin (eli vapauksiin jostakin ja johonkin) kohdistuvaa epätasa-arvoista politiikkaa on perusteltu määrittelemällä lisääntyminen luonnolliseksi – joillekin ihmisille.

Käsitykseni mukaan ihmisen lisääntymisprosessi on erotteluperinteen alla pyristelevä hybridi. Se on hankalasti määriteltävä ja ehkä erityisen voimakkaasti sekä materiasta ja (sukupuoli)erosta että diskursseista ja vallasta koostuva ihmislajin asia. Siksi korostan: *Taivaslaulun* Viljan ihmisyyden ei asetu luonnon/kulttuurin – biologian/uskonnon – jakolinjoihin, vaan sotkee ne jatkuvasti. Vilja on konkreettinen eron kasvualusta uskonnollisista syistä ja uskossaan eron kiinnittynyt luonnollisista syistä. Hän on jatkuvasti rakkaana uskonnon, materian ja eron yhteisestä voimasta.

5 Lopuksi

Taivaslaulu tarjoaa näköalapaikan ihmisyyteen, jossa ruumiiksi redusoituminen estää toimijuutta hyvin konkreettisesti. Vilja sijoittuu herkästi vain *eroon*, ja tämän toteamalla kasvaa naisihmisyyden uusintamisen riski ”tuskin supistumaan ehtineenä kohtuna, kumpuilevana vatsana ja maitoa valuvina rintoina” (T 219). Romaanissa ajallisuus kiinnittyy tiiviisti lisääntymiskykyiseen ruumiiseen. Viljan ja Aleksin aikaa määrittää kuukautiskierto, ja tulevaisuusorientaatio kiinnittyy odotukseen kuukautisten poisjäännistä. Tämä tekee heistä ja erityisesti Viljasta sekä ajattomia lajin manifesteja että anakronistisia harvinaisuuksia. Lisääntymisvapauden ja ihmislajin suhdetta (sukupuoli)eroon kuvaa se, kuinka ruumiillisuuteen kiinnittynyt ajallisuus tekee heistä myös erittäin luonnollisia ihmisiä. Teknologislääketieteellinen interventio on pelastava vapautus, joka saattaa ylittää eron.

Taivaslaulu ottaa kantaa ehkäisykiellon ahdistavuuteen, mikä on ainakin osin riippuvaista uskonnon ja luonnon jatkuvasta rinnastamisesta. Romaanissa eletään luonnontilassa, lajityypillisyyden ja materian toimijuuden kaikkivoipuuden alla, mutta tilanteelle on johdettavissa selvä syy, uskonto. Tässä mielessä luonnontilassa ei ole mitään luonnollista, ei edes tiukasti perinteiseen, transsendenssia ilmentävään luontokäsitykseen tarkentaen. *Taivaslaulu* tekee näkyväksi suhteen materiaalisuuden ja sukupuolierona usein käsitetyn ehdottomuuden välillä. Kun otetaan huomioon *Taivaslaulun* luonne realistisena 2000-luvun Suomeen sijoittuvana romaanina, sen kuvailema ihmisyyden on toisaalta äärimmäisen luonnollista, toisaalta luonnollisuus palautuu yhä uudelleen uskonnollisuudeksi. Viljassa ja Aleksissa manifestoituva äärimmäinen luomuihmisyys on abstraktin maailman asia – yhtä konkreettista kuin luonto ja kulttuuri.

Lähteet

Aineslähteet

T = Rauhala, Pauliina 2013: *Taivaslaulu*. Gummerus, Helsinki.

Tutkimuskirjallisuus

- ALAIMO, STACY 2018: Material feminism in the anthropocene. CECILIA ÅSBERG ja ROSI BRAIDOTTI (toim.): *A feminist companion to the posthumanities*, 45–54. Springer https://doi.org/10.1007/978-3-319-62140-1_4
- ALAIMO, STACY – HEKMAN, SUSAN 2008: Introduction: Emerging models of materiality in feminist theory. STACY ALAIMO ja SUSAN HEKMAN (toim.): *Material feminisms*, 1–19. Indiana University Press, Bloomington.
- DE BEAUVOIR, SIMONE 2009/1949: *Toinen sukupuoli. I: Tosiasiat ja myytit*. Suom. IINA KOSKINEN, HANNA LUKKARI ja ERIKA RUONAKOSKI. Tammi, Helsinki.
- BRAIDOTTI, ROSI 2010: The politics of “life itself” and new ways of dying. DIANA COOLE ja SAMANTHA FROST (toim.): *New materialisms. Ontology, agency and politics*, 201–218. Duke University Press, Durham. <https://doi.org/10.1215/9780822392996-009>
- 2017: Four theses on posthuman feminism. RICHARD GRUSIN (toim.): *Anthropocene feminism*, 21–48. University of Minnesota Press, Minneapolis & London. Saatavissa <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctt1m3p3bx.5>
- COLEBROOK, CLAIRE 1997: Is sexual difference a problem? *Social Semiotics* 7:2, 161–174. <https://doi.org/10.1080/10350339709360378>
- 2017: We have always been post-anthropocene: The anthropocene counterfactual. RICHARD GRUSIN (toim.): *Anthropocene feminism*, 1–20. University of Minnesota Press, Minneapolis & London. Saatavissa: <http://www.jstor.org/stable/10.5749/j.ctt1m3p3bx.4>
- FOUCAULT, MICHEL 1976–1984/2010: *Seksuaalisuuden historia*. Suom. KAISA SIVENIUS. Gaudeamus, Helsinki.
- GROSZ, ELIZABETH 2005: *Time travels. Feminism, nature, power*. Duke University Press, Durham. <https://doi.org/10.1215/9780822386551>
- 2008: Darwin and feminisms. Investigations for a possible alliance. STACY ALAIMO ja SUSAN HEKMAN (toim.): *Material feminisms*, 23–51. Indiana University Press, Bloomington.
- 2011: *Becoming undone: Darwinian reflections on life, politics, and art*. Duke University Press, Durham.
- HAILA, YRJÖ – LÄHDE, VILLE: Luonnon poliittisuus. Mikä on uutta? YRJÖ HAILA ja VILLE LÄHDE (toim.): *Luonnon politiikka*, 7–36. Vastapaino, Tampere.
- HARAWAY, DONNA 2003 [1985]: Manifesti kyborgeille. Tiede, teknologia ja sosialistinen feminismi 1980-luvulla. YRJÖ HAILA ja VILLE LÄHDE (toim.): *Luonnon politiikka*, 208–265. Suom. MAARIT PIIPPONEN, EILA RANTONEN ja SUVI RONKAINEN. Vastapaino, Tampere.
- 1991: *Simians, cyborgs and women. The reinvention of nature*. Routledge, New York.
- 1997: *Modest_Witness@Second_Millennium.FemaleMan@Meets_OncoMouse™: Feminism and technoscience*. Routledge, New York.
- 2003: *The companion species manifesto: Dogs, people, and significant otherness*. Prickly Paradigm Press, Chicago.
- 2008: *When species meet*. Minneapolis University Press, Minneapolis & London.
- 2016: *Staying with the trouble. Making kin in the chthuluscene*. Duke University Press, Durham.
- HEMMINGS, CLARE 2010: *Why stories matter. The political grammar of feminist theory*. Duke University Press, Durham. <https://doi.org/10.1215/9780822393702>
- HIRD, MYRA 2000: Gender’s nature: Intersexuality, transsexualism, and the “sex”/“gender” binary. *Feminist Theory* 1, 347–364. <https://doi.org/10.1177/146470010000100305>
- 2010: Symbiosis, Microbes, Coevolution and Sociology. *Ecological Economics* 69:4, 737–742.

- HOMANEN, RIIKKA 2014: Raskaus, biologia ja äidillinen osaaminen. SARI IRNI, MIANNA MESKUS ja VENLA OIKKONEN (toim.): *Muokattu elämä. Teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 86–121. Vastapaino, Tampere.
- HONKELA, NINA – IRNI, SARI 2014: Hormonaalisesti vaikuttavat ympäristökemikaalit ja kestävyysetiikka. SARI IRNI, MIANNA MESKUS ja VENLA OIKKONEN (toim.): *Muokattu elämä. Teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 380–411. Vastapaino, Tampere.
- HUFFER, LYNNE 2017: Foucault's fossils: Life itself and the return to nature in feminist philosophy. RICHARD GRUSIN (toim.): *Anthropocene feminism*, 65–88. University of Minnesota Press, Minneapolis & London. Saatavissa <https://rauli.cbs.dk/index.php/foucault-studies/article/view/4933>
- IRNI, SARI – MESKUS, MIANNA – OIKKONEN, VENLA 2014: Teknotieteen, sukupuolen ja materiaalisuuden muunnelmat. SARI IRNI, MIANNA MESKUS ja VENLA OIKKONEN (toim.): *Muokattu elämä. Teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 7–47. Vastapaino, Tampere.
- KOHO, SATU 2016: Syyllisyyttä, pelkoa ja häpeää vaiennetussa kehossa. Tunteiden tiloja Pauliina Rauhalan romaanissa *Taivaslaulu*. ANNA HELLE ja ANNA HOLLSTEN (toim.): *Tunteita ja tuntemuksia suomalaisessa kirjallisuudessa*, 195–220. SKS, Helsinki.
- KOIVUNEN, ANU – LILJESTRÖM, MARIANNE 1996: Kritiikki, visiot, muutos. ANU KOIVUNEN ja MARIANNE LILJESTRÖM (toim.): *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, 9–34. Vastapaino, Tampere.
- LATOUR, BRUNO 2006 [1991]: *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Suom. RISTO SUIKKANEN. Vastapaino, Tampere.
- LEMKE, THOMAS 2011: *Biopolitics: An advanced introduction*. Transl. ERICK FREDERICK TRUMP. New York University Press, New York & London.
- LEHIKONEN, ELLI 2017: ”Olen nisäkäs. Tuotan maitoa.” Ihmisen lajitus ja lisääntymisprosessi 2000-luvun kotimaisessa kirjallisuudessa. *Sukupuolentutkimus* 2:2017, 21–33.
- LILJESTRÖM, MARIANNE 2012: Tietämisen kontekstit ja tiedon kierrättäminen. KAISA KURIKKA, OLLI LÖYTTY, KUKKU MELKAS ja VIOLA PARENTE-CAPKOVÁ (toim.): *Kertomuksen luonto*, 221–228. Nykykulttuuri, Jyväskylää.
- LINJAKUMPU, AINI 2012: *Haavoittunut yhteisö. Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa*. Vastapaino, Tampere.
- LLOYD, GENEVIEVE 2000[1984]: *Miehin järki: ”mies” ja ”nainen” länsimaisessa filosofiassa*. Suom. MARJO KYLMÄNEN. Vastapaino, Tampere.
- ROJOLA, LEA 1996: Ero. ANU KOIVUNEN ja MARIANNE LILJESTRÖM (toim.): *Avainsanat. 10 askelta feministiseen tutkimukseen*, 159–178. Vastapaino, Tampere.
- 2012: Juokse lujaa, pure kovaa! Donna Harawayn kumppanuuslajit ja feminismi. KIRSTI LEMPIÄINEN, TARU LEPPÄNEN ja SUSANNA PAASONEN (toim.): *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*, 256–273. Utukirjat, University of Turku, Turku.
- SPERLING, SUSAN – BEYENE, YEWOUBDAR 1997: A pound of biology and a pinch of culture or a pinch of biology and a pound of culture? The necessity of integrating biology and culture in reproductive studies. LORI D. HAGER (toim.): *Women in human evolution*, 137–152. Routledge, London & New York.
- STORM, HANNA 2017: ”Enkä ikinä saa lapsia.” Reproduktion pakko suomalaisissa syömishäiriöromaanissa. SANNA KARKULEHTO ja LEENA-MAIJA ROSSI (toim.): *Sukupuoli ja väkivalta. Lukemisen etiikkaa ja politiikkaa*, 136–159. SKS, Helsinki. Saatavissa <https://oa.finlit.fi/site/books/10.21435/skst.1431/>
- WALLENIUS-KORKALO, SANDRA 2018: *Esitetty lestadiolaisuus. Uskonto, ruumiillisuus ja valta populaarikulttuurissa*. Lapin yliopistopaino, Rovaniemi.
- WOLLSTONECRAFT, MARY 2011 [1792]: *Naisten oikeuksien puolustus*. Suom. VILLE-JUHANI SUTINEN. Savukeidas, Turku.
- ÅSBERG, CECILIA 2018: Feminist posthumanities in the anthropocene: Forays into the postnatural. *Journal of Posthuman Studies*, 1:2017, 2, 185–204. <https://doi.org/10.5325/jpoststud.1.2.0185>

ELLI LEHIKAINEN: Nature, religion and reproductive justice in Pauliina Rauhala's Taivaslaulu

This article analyses connections between the human reproduction process, gender and self-determination in Pauliina Rauhala's novel *Taivaslaulu* ('Heaven's song', 2013). *Taivaslaulu* discusses the strict prohibition of contraception and the relationship between reproduction justice, self-determination and gender-related power in a religious community. It concentrates on its main characters Vilja and Aleks, young married couple, who are negotiating their circumstances in the community. The novel is critical towards the prohibition on contraception and depicts Vilja's growing anxiety caused by strict norms.

The novel takes place in 21st century Finland, and in this context, the understanding it formulates about gender, material causalities and humanity seems to be anachronistic on the one hand, and a somewhat eternal depiction of the human species on the other. As material differences linked to the human reproduction process inevitably distinguish Vilja and Aleks from one another, the novel shows how the reproduction process undeniably effects their opportunities very concretely. This article analyses how *Taivaslaulu* discusses the entanglement of ontological difference and cultural power relations in the human reproduction process and illustrates the novel as a unique example of approaching the topic of human reproduction amongst contemporary Finnish literature.

Taivaslaulu builds a peculiar oscillation between cultural discourses and unconditional material causalities. This study links the circumstances in the novel to contemporary feminist discussion on humanity, materiality and sexual difference. It analyses how feminist discourses historically can be characterised by friction over the possibilities to truly combine materiality and discursivity, particularly when analysing reproduction.

This article examines the possibilities to read the novel through current feminist debates reformulating the relationship of feminism to humanism. The article argues that when reading the novel detaching it from the primacy of its religious framework and linking it to a feminist posthumanism approach, it can be observed as an exceptional statement of the historical distinction between nature and culture associated with the human reproduction process.

Elli Lehtikoinen
elli.s.lehtikoinen@utu.fi
Kotimainen kirjallisuus
20014 Turun yliopisto